

HORNÁ NITRA MIOCÉNNOM OBDOBÍ TREŤOHÔR

Geomorfológia krajiny a klimatické podmienky hornej Nitry sa v dobe tvorby hnedého uhlia zásadne líšili od súčasnosti. Stredný miocén bol spojený so sopečnou činnosťou a etapovitým vznikom vulkanického Vtáčnika i Kremnických vrchov so začiatkom pred 16 miliónmi rokov. Alpínska tektonika spôsobila vyzdvihnutie starých horstiev Strážovských vrchov, Žiaru i Malej Fatry a pokles Hornonitrianskej kotliny, pričom vznikla depresia postupne sa zaplňajúca vodou splavovaným materiálom.

Paleontologické doklady hovoria o tom, že plocha handlovsko-nováckej panvy začala fungovať ako sedimentárny bazén v miocéne. V bezodtokovom jazere, obklopenom starším horstvom a novovznikajúcimi vulkanickými hrebeňmi, sa zhromažďovala voda riek a potokov stekajúcich z okolitých pohorí. Zvetrávaním prvohorných žulo-rulových jadrových pohorí sa uvoľňovali štrkovo-piesčité sedimenty nesené vodnými tokmi do bazénu. Málo spevnené horniny mladotret'ohorného sopečného pohoria sa rozrušovali oveľa rýchlejšie a v jazere sa vrstvil vulkanicko-sedimentárny materiál. V príjemnej subtropickej klíme v krajine s členitým reliéfom bujnela vegetácia s rozmanitým druhovým zastúpením flóry šíriaca sa zo zníženín až na svahy pohorí. Bežným bolo prostredie jazera s otvorenou hladinou vody až rašelinotvorného močiara. V okolí riek a prítokov sa šírili spoločenstvá rozsiahlych lužných lesov. Tie plynule prechádzali do sviežo vlhkých mezofilných pralesov. Vyššie položené svahy pohorí zarastali na vlhkosť menej náročnými drevinami. Každé z týchto spoločenstiev bolo mozaikou niekoľkých biotopov, ktoré sa vyznačovali individuálnym zložením flóry, ale i špecifickými podmienkami prostredia ich rastu.

Rozsiahle splytčenie jazera, v dôsledku erózie vulkanických pohorí a denudácie starých horstiev, vytvorilo v oblasti priaznivé podmienky pre vznik močiara, neskôr rašeliniska, ktoré sa za vhodných podmienok menilo na sloje hnedého uhlia. Pokojný vývoj krajiny bol niekoľkokrát prerušovaný novými poklesmi, vplyvom ktorých sa bazén prehĺbil a súčasne zanášal prevažne jemným ílovitým materiálom z vtedy už značne zaobleného vulkanického Vtáčnika. V plytkom jazernom či močiarnom prostredí sa opakovane tvorili lokálne rašeliniská. Počas ďalšieho pomalého poklesávania sa nahromadený fytogénný materiál dostával do vlhkého prostredia chudobného na kyslík, kde z biomasy vznikala rašelina. Prekrytím rastlinnej hmoty vrstvami sedimentov s hrúbkou stoviek metrov prebiehala v hĺbkach tvorba uhlia. V dobe maximálneho rozsahu „tret'ohorného hornonitrianskeho močiara“ hrúbka odumretej biomasy mohla dosahovať až 90 metrov.

Sedimentáciu v handlovsko-nováckej panve ukončila vo vrchnom miocéne pred 12 miliónmi rokov hlavná fáza erupzívnej činnosti vtáčnického stratovulkánu. Denudácia sopečného pohoria v nasledujúcom období pravdepodobne spôsobila až tisíc metrový zrez dnešného Vtáčnika s nadmorskou výškou 1346 m.

Otázka: Koľko rastlinných spoločenstiev sa vyskytovalo v miocénnej krajine hornej Nitry?

Spracovala: Ing. Katarína Keratová
© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, 2017

Rekonštrukcia miocénnej krajiny hornej Nitry.

A, B – vodné a močiarné spoločenstvá; C – spoločenstvo lužných lesov; D – spoločenstvo mezofilných lesov; E – spoločenstvo lesných svahov.